

МЕАНДРАСТО ДРВО («MÄANDERBAUM»)

На фрагменту амфоре, нађеном у земуници, чија је горња периферија лежала на коти 9,2 м. испод површине, урезани су троугли, испуњени убодима, на чијим су врховима продужене стране троугла, које се завршују на ниже обореним завршецима.¹⁾

Као даља реминисценција оваквих завршетака налазе се плитке јамице поред врхова угластих трака на другом фрагменту из Винче,²⁾ нађеном на коти 8,7 м. испод површине. — На трећем фрагменту из Винче³⁾ налази се, на место јамица, по један убод поред врха угластих трака. Фрагменат је нађен на коти 8,4 м. испод површине.

На четвртом фрагменту из Винче⁴⁾ налази се, на врху угласте траке, као завршетак украс у облику слова Т. Фрагменат је нађен на коти 7,1 м. испод површине. Такав завршетак, и ако непотпун, на овом фрагменту објашњава нам, видећемо, представу на оном винчином фрагменту из земунице, а у исто време и јамице и урезе поред врха угластих трака с кота 8,7 м. и 8,4 м. — Слични завршеци у облику спирала налазе се на вазама и на фрагментима »панонске« керамике из Винче,⁵⁾ нађеним на котама 3,1 м., 2 м., 1,9 м., 1,7 м. и 0,8 м. испод површине.

Према томе се може закључити, да се у Винчи овакви завршеци појављују и на најстаријој као и на најмлађој керамици, не превиђајући онај, вероватно случајан, прекид између коте 7,1 м. и коте 3,1 м. испод површине. Тај прекид сада постоји, али није потпуно искључено, да се такви завршеци доцније нађу на винчиним вазама или њихним фрагментима и на дубинама између 7,1 м. и 3,1 м. испод површине.

Где је порекло оваквом завршетку и од куда је он доспео у Винчу?

На сликаним вазама с геометричком орнаментиком гвозденога доба налази се, вели Ј. Déchelette,⁶⁾ као мотив један троугао... на чијем су горњем углу два рога или две куке (fig. 334), мотив који можда није ништа друго, него дегенерисана људска фигура с рукама испруженим у страну. Исти знак се појављује на више ваза из халштатских тумула код Oedenburg-а (у Угарској, fig. 335)...

»Разлика између сликане »шлеске« керамике«, вели М. Hoernes⁷⁾, »и сликања ваза дунавско-рајнске зоне мање се састоји у појединим мотивима, од

¹⁾ Милоје М. Васић, Преисториска Винча II, стр. 16, слика 26.

²⁾ Преисториска Винча IV, стр. 30, слика 44 с.

³⁾ Винча IV, стр. 30, слика 44 ј.

⁴⁾ Винча IV, стр. 66, слика 93, лист XVII, No 573.

⁵⁾ Винча IV, стр. 123, Винча II, стр. 136, сл. 286—291.

⁶⁾ Manuel d'Archéologie préhistorique, t. II, 2, стр. 822, fig. 334, 335.

⁷⁾ M. Hoernes, Urgeschichte der bildenden Kunst, 1915, стр. 488.

којих су многи (као на пр. подела великих троуглова у мања троугаона поља и завршетак («Kgrönung») троуглова с у поље окренутим кукама или с волутним коврчама) заједнички обема зонама, него у примени и распореду мотива.

У напмени 75а на истој страни свога дела М. Hoernes помиње наш мотив као веома чест мотив у халштатском стилу, па, наводећи Déchelette-ово објашњење овога мотива, мисли да је његов однос према људској фигури обрнут, као што доказују фигуре на познатим вазама из Oedenburg-а.⁸⁾

И Carl Schuchhardt⁹⁾ је дао своје објашњење нашег мотива. »На сличан начин«, вели, »треба, изгледа ми, објаснити чудновате троугласте украсне плочице из гробова на акрополису у Микени, на којима су животиње, час јелени а час мачке, постављене као на тимпанону. Оне проистичу из старог мотива у облику троугла с линијама, које се на врху пресецају, мотив који се налази још у »врвчастој керамици« («Schnurkemark») као и на Сицилији и у халштатском културном кругу.«

Наведени примери овога орнаменталног мотива на винчиној керамици постају, после наведених објашњења и тумачења тога мотива од стране тако еминентних преисторичара, значајни и важни у неколико праваца. Они су важни, пре свега, као један од прилога за датовање Винче; они су, затим, важни за одређивање порекла тога мотива у халштатском културном кругу и, најзад, они су важни и за одређивање порекла самог тог мотива у опште. Без појаве овога мотива у Винчи ми бисмо били принуђени лутати и нагађати о његову значењу и пореклу, као што су то чинили и напред поменути аутори.

Тај исти мотив познат је и у Егеји.

Још при публиковању оног винчиног фрагмента из земунце навео сам као аналогију исти, урезан, мотив на керамици из Филакопија на Мелосу¹⁰⁾ с напоменом, да је винчин фрагмент много млађи од мелоског примера. Тада сам навео и примере тога мотива из доба геометриског стила на Родосу. »Госп. Е. Pfuhl«,¹¹⁾ писао сам тада, »вели: »Веома је омиљен троугао с додацима на горњем углу,« при чему се, као додатак, могу појавити и меандрасти мотиви. Тај мотив датује Госп. Е. Pfuhl у доба цветања геометриског стила на Родосу...«

Још је важнији завршетак угласте траке у облику слова Т на оном винчином фрагменту с дубине од 7,1 м. испод површине, завршетак који је најближи — и ако скраћен и непотпун — меандрастим завршецима на родској керамици геометриског стила. »Такви додаци,« казао сам,¹²⁾ »налазе се на орнаментима родске керамике геометриског стила као и на самоској керамици истог стила. R. Eilmann¹³⁾ назива троугле с таквим завршетком »меан-

⁸⁾ Упореди и Urgeschichte, 1915, стр. 196.

⁹⁾ Alteuropa 1935, стр. 255—256, Abb. 149.

¹⁰⁾ Винча II, стр. 16, сл. 26; British School at Athens, Excavations at Phylakopi in Melos, London, 1904, Pl. V, No 18.

¹¹⁾ E. Pfuhl, Malerei und Zeichnung der Griechen, Bd. I, стр. 92.

¹²⁾ Винча IV, стр. 66, слика 93. лист XVII, No 573.

¹³⁾ Athenische Mitteilungen, Bd. 58 (1933) стр. 70, 83; упореди Винча IV, страна 123, група 159.

драсто дрво« (»Mäanderbaum«), које се, доцније, развило у волуте с палметама (види, даље, група 159).«

Поставља се, међутим, питање да ли »меандрасто дрво« на винчиној керамици стоји у свези с оним на фрагменту из Филакопија на Мелосу, који припада прегрчкој култури у Егеји, или је оно у свези с представама геометрискога стила грчкога доба на Родосу и Самосу. — »Орнаментика винчине керамике је,« казао сам,¹⁴⁾ »скоро без изузетка, зависна од орнаментике грчког геометриског стила, што најбоље доказују њени, тако често примењени, меандар и меандрасти мотиви. Тај закључак се привидно не слаже с тако позним оснивањем грчке колоније у Винчи. Али за целу једну групу ваза из Херејона на Самосу R. Eilmann¹⁵⁾ вели: »Такво просто посуђе отворене боје позан је геометриски производ VII века; на основи целокупне масе нађених керамичких фрагмената добија се утисак, да је веома дуго трајало, док се животна снага геометриског стила потпуно угасила (упореди и стр. 31)« . . .

»Да ли је, међутим, за објашњење геометриске орнаментике на винчиној керамици безусловно потребан континуитет грчког геометриског стила од његова постанка до доба оснивања Винче? — Све, што сам до сада навео о винчиној керамици као и о винчиним теракотама, говори за то, да уметност у Винчи није никад надмашила ниво опште народне, — популарне, — уметности. У тој уметности геометриски стил није ни у Грчкој потпуно изумро. У популарној уметности балканских народа он и данас постоји. Сличан пример пружа и грчка *bucchero*-керамика.¹⁶⁾ Међутим за решење поново покренутог питања о пореклу геометриског стила у Грчкој добивени су, у последње доба, нови и важни подаци, на основу којих Georg Karo¹⁷⁾ вели: »Промена стоји временски у свези с тако званом дорском сеобом, али дорски досељеници нису били носиоци оног (т. ј. геометриског) стила . . .« Елементи геометриског стила у Винчи пореклом су из области источних Грка, одакле су их, заједно с другим елементима млађих стилова (на пример спирала и т. д.) пренели колонисти, оснивачи Винче и доцније придошли мајстори. У популарној уметности оне области тај стил, као и многи други културни и религиозни елементи, нису никад изумрли.«¹⁸⁾

Елиминишући за сада наведени пример »меандрастог дрвета« на »врвчастој керамици«, о којем бих морао дуже расправљати, остају наведени примери из круга халштатске културе у Средњој Европи, а у првом реду аналогије из Oedenburg-а, Чешке и Шлеске, чији однос према примерима тога мотива у Винчи треба одредити.

»Меандрасто дрво« као орнаментални мотив није једини културни елемент у Винчи, који неоспорно сведочи о зависности њене културе од културе архајскога доба у области источних Грка. Ја сам већ навео¹⁹⁾ већи број

¹⁴⁾ Винча IV, стр. XXVI.

¹⁵⁾ Athenische Mitteilungen, Bd. 58 (1933), стр. 89.

¹⁶⁾ Винча II, стр. 16; Malerei und Zeichnung der Griechen, Bd. I, стр. 152, § 146.

¹⁷⁾ Pauly - Wissowa, Realencyclopädie, Supplementband, VI, s. v. Mykenische Kultur, стр. 604.

¹⁸⁾ Винча IV, стр. XXVI.

¹⁹⁾ Винча IV, стр. XXIII.

аналогија између Винче и Јоније, од којих су неке до сада констатоване само у Винчи и у Јонији, па је, према томе, неоспорна и културна веза између Винче и Јоније. Из тога факта проистиче потпуно основан закључак, да се појава »меандрастог дрвета« у Винчи не може приписивати утицају културе халштатскога круга на Винчу. Постоје, напротив, друге појаве, које говоре за културни утицај у обрнутом правцу, при чему се Винча може с правом сматрати као посредна тачка — у географском и културном погледу — између архајске културе у области источних Грка и културе халштатског доба у сливу Дунава (Oedenburg и т. д.). У ужој области источних Алпа стичу се, међутим, културни утицаји из области источних Грка, који су тамо могли доспети исто тако Дунавом као и Јадраном. За сада, међутим, нису ми познати примери орнамента у облику »меандрастог дрвета«, који су у поменутој области доспели Јадраном, па се, до даљих доказа, тај елемент има сматрати као културни елемент, који је у халштатску културу доспео Дунавом. У томе се састоји важност појаве »меандрастог дрвета« у Винчи.

О преношењу архајске културе из области источних Грка Дунавом и његовим притокама у област халштатске културе говорио сам опширније на другом месту.²⁰⁾ Том приликом истакао сам истоветну улогу Дунава и Јадрана, као и паралелизам културних појава у долини Дунава с једне и у Италији с друге стране за време гвозденога доба.

P. S. — У Винчи је, пре кратког времена, нађен фрагмент црвеним фирнисом сликане јонске вазе, који сам објавио у *Старинару* 1938 год., стр. 230 и д. Сем других доказа овај фрагмент из Винче речито говори у прилог мога дадовања оснивања Винче у доба око прелаза из VII у VI век пре Хр., чиме се потврђује и мој претходни закључак о пореклу и добу овде проученог орнаменталног мотива у Винчи.

ZUSAMMENFASSUNG.

Der Mäanderbaum. Dreiecke mit verlängerten Seiten, die sich oben kreuzen und dann nach außen geknickt sind, erscheinen als Verzierung an Tongefäßen in Vinča schon in der untersten Schichte, in der Wohngrubenschichte. Später finden wir statt dieser Knickungen an der Spitze der Dreiecke zwei seichte runde Grübchen oder auch nur zwei einfache eingeritzte Striche. Auf einem in der Tiefe von 7.1 m gefundenen Fragment endet die obere Dreieckspitze in Form des Buchstabens T. Dadurch wird die Erklärung dieses Motivs wesentlich erleichtert.

Déchelette, Hoernes und Schuchhardt haben dieses Motiv auch in der Ornamentik des Hallstattkreises konstatiert und dasselbe in verschiedener Weise zu erklären versucht, das gleiche Motiv in Philokapi und im geometrischen Stile von Rhodos und Samos haben sie jedoch übersehen. Die letzteren Darstellungen dieses Motivs nennt R. Eilmann »Mäanderbaum«, aus dem sich dann die Voluten mit den Palmetten entwickelt haben.

²⁰⁾ *Старинар*, 1938, стр. 1. и даље.

Vf. befaßt sich mit der Frage der Herkunft dieses Motivs in Vinča. Die zahlreichen und verschiedenen Elemente der archaischen ionischen Kultur in Vinča, darunter ein Bruchstück einer ionischen, mit rotem Firnis bemalten Vase, beweisen, daß wir es hier mit einer ionischen Ansiedlung zu tun haben. Das Vorkommen von ionischen Elementen in der Wohngrubenschichte, also in der tiefsten Schichte von Vinča, schließt die Datierung der Gründung dieser ionischen Kolonie vor dem Ende des VII. oder dem Anfange des VI. Jahrhunderts vollkommen aus. Dadurch wird die Annahme der Entlehnung unseres Motivs in Vinča aus dem Hallstattkreise unwahrscheinlich, wenn nicht gar unmöglich; eher dürfte das Umgekehrte der Fall sein. Dies ließe sich wohl auch durch andere, zweifellos ionische Kulturelemente, in Vinča einerseits, und im Hallstattkreise andererseits, nachweisen.

БЕОГРАД — БЕОГРАД

МИЛОЈЕ М. ВАСИЋ
MILOJE M. VASIĆ